

طب قدیم در روزگار جدید

از زمانی که پای علوم جدید به ایران باز شد، سنتی‌ها به فراموشی سپرده شدند. این موضوع در پزشکی با شدت بیشتری دیده شد تا جایی که طب مدرن امروزی تقریباً تمامی ظرفیت پزشکی کشور را به خود اختصاص داده است. طب نوین در کنار دستاوردهای غیر قابل انکار خود معایبی نیز دارد که موجب شده اقبال به طب‌های سنتی و مکمل در سراسر جهان زیاد شود.

80 درصد مردم جهان برای درمان خود تنها به روش‌های سنتی وابسته‌اند

طب قدیم در روزگار جدید

جام جم آنلاین: از زمانی که پای علوم جدید به ایران باز شد، سنتی‌ها به فراموشی سپرده شدند. این موضوع در پزشکی با شدت بیشتری دیده شد تا جایی که طب مدرن امروزی تقریباً تمامی ظرفیت پزشکی کشور را به خود اختصاص داده است. طب نوین در کنار دستاوردهای غیر قابل انکار خود معایبی نیز دارد که موجب شده اقبال به طب‌های سنتی و مکمل در سراسر جهان زیاد شود.

اگرچه هیچ‌گونه تعریف استاندارد و مدونی برای طب مکمل و جایگزین وجود ندارد، اما به‌طور کلی می‌توان گفت طب مکمل شامل روش‌هایی است که جزئی از پزشکی رایج به شمار نمی‌روند. در مورد طب سنتی نیز این موضوع صدق می‌کند. شاید بهترین تعریف در مورد طب سنتی، تعریف سازمان بهداشت جهانی باشد. براساس تعریف این سازمان طب سنتی عبارت است از تمام راه و روش‌های حفاظت از سلامتی و بازگرداندن آن که تا قبل از ظهور طب جدید و مدرن وجود داشته است. در این طب «داروهای ساخته شده از گیاهان یا برخی اندام‌های حیوانات یا برخی مواد معدنی، معالجات روحی و معنوی، تکنیک‌هایی که با دست روی بیمار اعمال می‌شود، تمرینات بدنی و... برای حفظ سلامت انسان‌ها و نیز تشخیص و درمان و پیشگیری از بیماری‌ها به کار می‌رود.«

طب جایگزین از جمله مباحث جالب امروز دنیای پزشکی است که قدمت آن را شاید بتوان به اندازه تاریخ بشری تخمین زد. بشر از بدو تولد خود روی این کره خاکی به دنبال راهی برای درمان بیماری خود و تسکین دردهای خود بوده است و روش‌هایی نظیر طب سوزنی و استفاده از گیاهان و... از قدیم‌الایام با بشر همراه بوده است. در حال حاضر نیز طب سنتی و آنچه به نام طب مکمل یا آلترناتیو (جایگزین) معروف شده، منبع مراقبت‌های درمانی میلیون‌ها نفر از مردم جهان است. قریب ۸۰ درصد از مردم جهان از نظر درمان و شفای خود، تنها به تکنیک‌های سنتی وابسته‌اند.

در بسیاری از مناطق آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین، طب سنتی تنها روش مراقبت و درمانی است که مردم در اختیار دارند. در آفریقا حدود ۸۰ درصد مردم از معالجات سنتی استفاده می‌کنند، حال آن که در چین، میزان اتکالی مردم به طب سنتی حدود ۳۰ تا ۵۰ درصد است. استفاده از طب مکمل در استرالیا، اروپا و آمریکای شمالی نیز رو به رشد است. در کانادا از هر ۳ نفر ۲ نفر آنها حداقل یک بار از طب مکمل یا معالجات سنتی استفاده کرده‌اند. در ایالات متحده ۴۲ درصد از مردم از برخی انواع طب سنتی و مکمل استفاده می‌کنند.

جایگزینی برای طب غربی

رایج‌ترین شیوه درمانی که امروزه وجود دارد، طب غربی (مدرن یا کلاسیک) است که با اصول یکسانی در دانشکده‌های پزشکی همه دنیا تدریس می‌شود. حرکت رو به جلوی طب غربی در سالیان اخیر باعث شده است، بیماری‌ها به مراتب آسان‌تر از قبل تشخیص داده شده و درمان شوند. به‌رغم همه این پیشرفت‌ها، موارد بسیاری وجود دارد که تشخیص آنها مستلزم صرف هزینه و وقت زیاد بوده و حتی از درمان نیز نتیجه لازم حاصل نمی‌شود.

چنین مواردی باعث شده که بحث استفاده از روش‌های دیگری در طب مطرح شود و بسیاری از پزشکان در سراسر دنیا در مواردی که طب رایج پاسخ مناسبی به مشکل بیماران نمی‌دهد، از این روش‌ها استفاده کنند. برخلاف طب مرسوم، اثربخشی بسیاری از اشکال طب سنتی و مکمل بر یافته‌های علمی دقیق مبتنی نیست، بلکه کارایی آنها در رویکرد کل گرایانه آنهاست که بیشتر بر سلامت کلی انسان توجه دارد تا درمان شکایات مجزا از هم و منفرد بیماران. ارزیابی محصولاتی که در طب سنتی و طب جایگزین به کار می‌رود کار دشواری است.

توسعه طب مکمل یکی از مباحث جهانی مهم در چند دهه اخیر بوده است و علاوه بر دولت‌ها، سازمان بهداشت جهانی و سازمان ملل به مثابه مهم‌ترین نهادهای بین‌المللی درصدد برآمده‌اند تا با استفاده از سیاست‌ها و ابزارهای مختلف مانند روزآمدسازی، استانداردسازی و استفاده از فناوری‌های نوین از جمله فناوری اطلاعات نسبت به احیا و ترویج این علم بپردازند.

در همین حال سازمان جهانی بهداشت از حدود 30 سال پیش به منظور جامه عمل پوشاندن به شعار خود مبنی بر «بهداشت برای همه تا سال 2000« توسعه طب سنتی را مورد توجه قرار داده که این تصمیم بر دو پایه استوار است: اول عدم دسترسی

بسیاری از افراد به خدمات اولیه بهداشتی درمانی که در بعضی کشورها تا 80 درصد جمعیت را شامل می‌شود و دوم عدم رضایت عمومی از درمان‌های طب جدید بخصوص در رابطه با بیماری‌های مزمن و نیز عوارض جانبی داروهای شیمیایی، ضمن این‌که این سازمان، به عنوان نهاد بین‌المللی متولی سلامت در جهان، توسعه و ترویج طب سنتی را احترام به میراث و فرهنگ مردم دانسته و استراتژی ویژه‌ای جهت احیا و رونق طب سنتی در پیش گرفته است.

طب فراموش شده

از روزگار باستان در ایران، خدمات طب سنتی ارائه می‌شد. پس از اسلام شاهد شکوفایی پزشکان مسلمان ایرانی بودیم، اما اوایل قرن گذشته، هنگامی که با تمدن غربی مواجه شدیم، یکباره گذشته طب خود را فراموش کردیم. با توسعه طب غربی و بی‌مهری نسبت به حکیم‌ها و روش‌های درمانی خاص آنها، بتدریج تعداد این درمانگران رو به کاهش نهاد و کتب آنها به کتابخانه‌ها یا موزه‌ها سپرده شد. اکنون که بیش از 100 سال از آن زمان می‌گذرد، به توصیه خود نهادهای غربی دوباره رو به گذشته خود آوردیم و امیدواریم که بتوانیم آن را احیا کنیم. طب سنتی دارای مزایای خاصی نسبت به تمامی روش‌های طب و وارداتی است چرا که جزئی از فرهنگ مردم محسوب می‌شود و در حل بعضی مسائل فرهنگی سلامت نقش قابل توجهی دارد.

بیش از 5 دهه از فعالیت جدی و سرمایه‌گذاری چین در عرصه طب چینی می‌گذرد، ولی ایران با وجود داشتن مبانی فلسفی و حکمت بسیار قوی‌تر از طب سنتی چین، تا چند سال پیش در این زمینه اقدامی جدی نکرده بود.

داروهای دروغین

گاهی مواقع تبلیغ معجون‌های معجزه‌آسا در شیشه و دیوار عطاری‌ها دیده می‌شود. داروی ترک اعتیاد گیاهی 100 درصد تضمینی، داروی چاقی، لاغری و کوچک کردن شکم و...

نکته: بسیاری داروهای ترک اعتیاد یا چاقی و لاغری که تبلیغ می‌شود اکثراً ترکیبی از داروهای شیمیایی و گیاهی هستند که در بسیاری موارد مشکلات و عوارض بیشتری برای بیمار ایجاد می‌کند. بسیاری از این داروها خصوصاً داروهای ترک اعتیاد یا چاقی و لاغری که تبلیغ می‌شود اکثراً ترکیبی از داروهای شیمیایی و گیاهی هستند که میزان مشخصی هم ندارد و در بسیاری موارد مشکلات و عوارض بیشتری برای بیمار ایجاد می‌کند. در واقع ساخت اکثر این داروها که در مورد آنها تبلیغ زیادی هم می‌شود، مبنای علمی ندارد. متأسفانه عدم نظارت وزارت بهداشت می‌تواند موجب بدتر شدن فرهنگ مصرف فرآورده‌های گیاهی شده و مردم را نسبت به استفاده از این داروها بدبین کند.

طبابت فقط با مجوز

هرکسی می‌تواند ادعا کند که با طب سنتی آشنایی دارد، افراد زیادی ممکن است مدعی باشند که می‌توانند از طریق طب سنتی، بیماران را درمان کنند و به صورت تجربی این کار را آموخته باشند، اما این افراد حتماً باید برای مراکز فعالیت خود مجوز قانونی داشته باشند و بتوانند به لحاظ علمی مراجع قانونی را برای کسب مجوز توجیه کنند.

طبق قانون اگر کسی مجوز قانونی از وزارت بهداشت یا نظام پزشکی نداشته باشد، حق کار ندارد و اگر کار طبابت او عوارضی داشت، باید به پزشکی قانونی و نظام پزشکی پاسخگو باشد.

شناخت ناکافی

به‌رغم ظرفیت بالا و داشتن سابقه تاریخی و فرهنگی طولانی کماکان طب سنتی در کشور ما با مشکلاتی مواجه است. عدم شناخت صحیح از طب سنتی یکی از مشکلات این طب است. طب سنتی ایران، مجموعه‌ای از چند توصیه یا روش پیشگیری و درمان نیست بلکه یک مکتب طب کامل و دارای فلسفه، تئوری، زبان و شیوه‌های تشخیصی و درمانی است. این مکتب دارای اشتراکاتی با برخی از مکاتب طب دیگر، نظیر طب رایج، طب سنتی چین و... است، اما اغلب مردم شناخت درستی از این مکتب ندارند. حتی گاهی پزشکان نیز طب سنتی ایران را معادل گیاه درمانی یا... می‌دانند. اگر شناخت مورد نظر از این طب حاصل شود می‌توان به میزان توانمندی‌ها و نیز کاستی‌های آن پی‌برد، درغیر این‌صورت ممکن است موارد مفیدی وجود داشته باشند که مورد غفلت قرار گیرد یا برعکس توسط افراد فرصت طلب مورد سوءاستفاده واقع شود.

پیشرفت ناچیز

کشور ما از دیرباز یکی از زادگاه‌های اصلی گیاهان دارویی بوده است. سابقه مصرف گیاهان دارویی نیز در کشور ما به قرن‌ها پیش بازمی‌گردد؛ به طوری که می‌توان از آن جمله به کتاب شفا از ابن‌سینا اشاره کرد که نشان دهنده وجود این فرهنگ در بین مردم ما بوده است.

اما متأسفانه به‌رغم دیرینگی این علم در کشور، پیشرفت چندانی در آن مشاهده نمی‌شود و گیاهان دارویی به صورت غیرمنسجم و غیر برنامه‌ریزی شده مورد استفاده قرار می‌گیرند. عواملی مانند بیمه نبودن فرآورده‌های گیاهی، نبود فرهنگ صحیح مصرف داروهای گیاهی بین مردم و عرضه فرآورده‌های گیاهی دارویی به صورت غیراستاندارد توسط عطاری‌ها از جمله عواملی است که زمینه بی‌اعتمادی پزشکان و داروسازان نسبت به فرآورده‌های گیاهی دارویی را موجب شده است.

بنابر گزارش‌های وزارت بهداشت اکنون بیش از 2500 فرآورده گیاهی دارویی در کشور مجوز دارند که کمتر از 3 درصد کل بازار دارویی کشور است و این میزان رقم مطلوبی نیست و متأسفانه هنوز سهم داروهای گیاهی ناچیز است. هرچند وزارت بهداشت برای فعال کردن اداره داروهای گیاهی تلاش زیادی کرده است تا زمینه افزایش تولید، ساخت و صدور بیشتر مجوز این نوع داروها در کشور فراهم شود، اما نیاز به گذشت زمان است تا این امر محقق شود.

استفاده صحیح

امروزه بحث استفاده از طب مکمل در محافل علمی دنیا و از جمله کشور ما بیش از پیش مطرح است. تحقیقات بسیاری در این زمینه در حال انجام است و دانشکده‌های طب مکمل در بسیاری از دانشگاه‌های معتبر دنیا به تدریس رشته‌های مختلف این علم می‌پردازند. از طرفی کمی هزینه و پاسخ درمانی مناسب، باعث شده استقبال بیماران از این شیوه‌های درمانی روز به روز بیشتر شود.

از آنجا که وظیفه پزشک، شناسایی مشکل بیمار و تلاش در جهت رفع آن است، تعصب در استفاده نکردن از این شیوه‌های درمانی که طبق اصول و فلسفه خاص به بهبود مریض کمک می‌کنند، جز ضرر به بیمار و هدر رفتن هزینه جامعه پزشکی حاصل دیگری نخواهد داشت.

نکته بسیار مهمی که نباید آن را فراموش کنیم این است که ادعاهای کاذب و مبالغه در مورد تاثیر این روش‌ها بسیار زیاد است، پس باید با بینش کافی در این خصوص اقدام شود زیرا پشیمانی سودی نخواهد داشت.

علی اخوان بهبهانی / جام‌جم